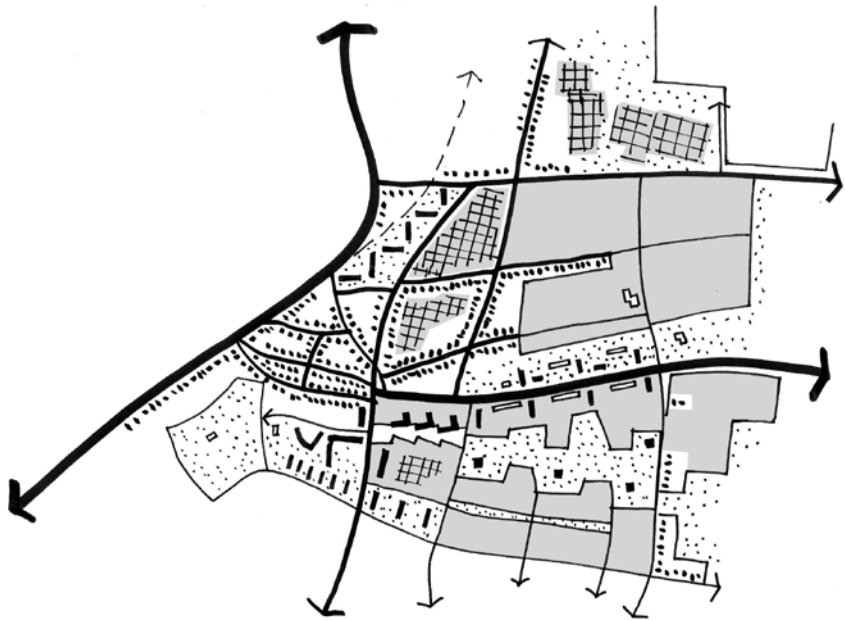
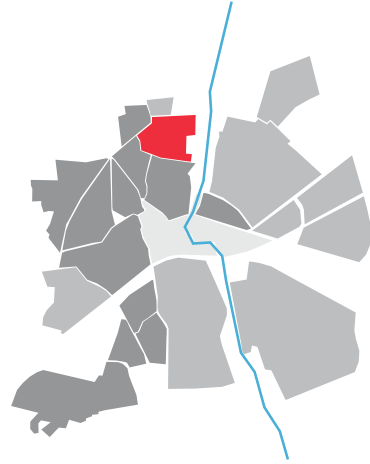

Kerschoten

> De ruimtelijke opzet van Kerschoten: zorgvuldig ontworpen totaalcompositie van hoog en laag rond een centraal park.

De naam Kers(s)choten werd in de late negentiende eeuw gegeven aan het laatste deel van het Loosche Veld dat nog niet was ontgonnen; een nat heidegebied ten noorden van de huidige Laan van Kerschoten. 'Schoten' verwijst naar een beboste hoek, waarvan onduidelijk is of het er al lag of toen werd aangeplant. Rond 1900 werd langs de huidige Koninginnelaan een boerderij gebouwd die de naam Kerschoten kreeg.

> Het experiment voor de nieuwe stad

Gezicht op Kerschoten–Apeldoorn

> Het optimisme van de naoorlogse stad kreeg in Kerschoten voor het eerst vorm.

> Het stedenbouwkundig plan voor het hart van Kerschoten van David Zuiderhoek uit 1957. Direct valt de losse opzet en de grote hoeveelheid groen op. Ondanks allerlei aanpassingen (let bijvoorbeeld op de plek van de flats in het park en het nog ontbreken van waterpartijen) zijn de essenties van de Scandinavische stedenbouw die Zuiderhoek beoogde ook na vijftig jaar nog goed herkenbaar.

Na de Tweede Wereldoorlog wilde de stad snel en fors uitbreiden om in de grote behoefte aan woningen te kunnen voorzien als Apeldoorn zou uitgroeien tot de 'tweede schrijftafel van Nederland'. Aan de noordrand van de bebouwde kom, aansluitend op de parken, werd als eerste nieuwe wijk Kerschoten gebouwd in een nat en venig gebied dat bekend stond als het Loosche Veld. De zuidwestelijke hoek van dit gebied was lang onbebouwd gebleven, omdat het in het bezit was van de Kroondomeinen. Het prestigieuze project omvatte de bouw van bijna negenhonderd woningen, een wijkwinkelcentrum, een van de eerste moderne bejaardenhuizen van Nederland en een eveneens modern vormgegeven stadspark.

Het zuidelijke gedeelte is een ontwerp van architect en stedenbouwkundige David Zuiderhoek (1911-1993). Om inspiratie op te doen ging hij met afgevaardigden van de woningbouwverenigingen en stedenbouwkundigen van de gemeente Apeldoorn in 1956 op studiereis naar Zweden en Denemarken. De Scandinavische stedenbouw met zijn aandacht voor groen, ruime verkeersvrije woongebieden en woningen voor verschillende leeftijdsgroepen en inkomensklassen, stond in Europa in de belangstelling. Vooral in het zuidelijk deel van Kerschoten is die Scandinavische invloed duidelijk te zien. Het hart van de wijk bestaat uit een groot stadspark, omgeven door buurtjes met rijwoningen en kleine portiekflats, die om de diverse uitlopers van het park zijn gegroepeerd.

Het wijkdeel ten noorden van de beek van Kerschoten is gevarieerder en pas ruim tien jaar later gebouwd. De stedenbouwkundige opzet en de architectuur is minder expliciet vanuit één samenhangend totaalbeeld ontworpen en bestaat uit losse onderdelen. Tussen de landwegen met hun vooroorlogse bebouwing werden oude kwekerijen verkaveld tot kleine woonbuurtjes. Maar het groene karakter van het zuidelijke deel van Kerschoten met zijn open grasvelden en flats vrij in het groen werd hier wel doorgezet. Bijzonder zijn de zogenaamde Appèlwoningen, die na de oorlog gebouwd werden naar aanleiding van een oproep (appèl) aan bewoners om door te schuiven naar deze woningen en zo goedkopere huurwoningen vrij te maken.

Vooral het deel dat Zuiderhoek heeft ontworpen is in zowel zijn totaalopzet als architectuur een gaaf voorbeeld van vroeg-naoorlogse stedenbouw, waarbij gebroken werd met de traditionele opzet van 'rijen huisjes, rug aan rug'. Om die reden heeft de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed dit zuidelijke deel van Kerschoten opgenomen in de top dertig van naoorlogs erfgoed uit de wederopbouwperiode.

> Servies op een groen tafellaken

Beeldbepalende ingrediënten:

- ★ Wonen in het groen: het park loopt tussen de woningen door
- ★ Hoge gebouwen als uitroeptekens op belangrijke plekken
- ★ Eenvoud en verfijning in baksteen
- ★ Veel en verschillende volwassen bomen in een zorgvuldig ontworpen openbare ruimte

Plan Zuiderhoek: een totaalontwerp voor wonen in het groen

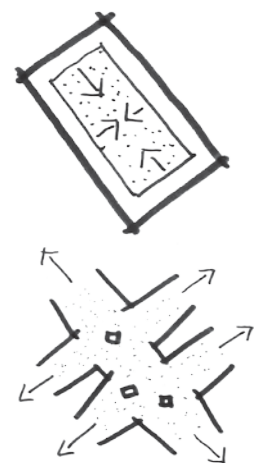
Het concept van de oude Apeldoornse stadsparken zoals het Oranjepark en het Wilhelminapark, waar de woningen rond een groen park zijn gerangschikt, heeft in Kerschoten eind jaren vijftig van de vorige eeuw een nieuwe en moderne vertaling gekregen. Architect Zuiderhoek vernieuwde het recept door woningen en park niet langer te scheiden, maar het park op allerlei manieren tussen de woningbouw door te laten lopen. Veel groen dichtbij huis werd gezien als de voorwaarde voor het creëren van een moderne en aantrekkelijke woonwijk.

Het centrale park Kerschoten heeft daarom allerlei uitlopers, waarmee de rand van het park is opgerekt. Daardoor wonen er meer mensen aan het park dan bij de klassieke parken zoals het Oranjepark. Door in het centrale park woontorens te plaatsen kon tegelijkertijd het benodigde aantal woningen worden gerealiseerd en meer ruimte aan groen worden gegeven.

Een andere ontwerpidee, waardoor het groen nog verder de wijk in lijkt te lopen, was het realiseren van collectieve voortuinen. Deze werden niet ingericht door de bewoners maar door de woningbouwvereniging. De tuinen bestonden uit groene grasvelden met smalle beplantingsranden, een fietsrekje bij elke entree en dezelfde paden naar elke voordeur. Hekjes waren er niet, waardoor het park letterlijk tot aan de voordeur liep en de woningen als een servies op een groen tafellaken leken te staan.

Groen als kwetsbare schakel

De onduidelijkheid over of de tuin nu bij het openbaar groen hoorde of van de bewoners was, bleek later de zwakke plek in het ontwerp. Na verloop van tijd veranderden de wensen van de bewoners en werden voortuinen bij bewoners in gebruik gegeven. Tuinen werden aan de zijkant uitgebreid en met muren en schuttingen afgeschermd tegen spiedende blikken. De opzet van de wijk voorzag hier niet in. Wat bedacht was als een open wijk, veranderde in een gesloten wijk met een aaneenschakeling van bouwblokken verbonden door schuttingen, hagen, muurtjes en hekwerken.

> Kerschoten als kantelpunt van het klassieke wonen aan het park (boven) naar wonen in het park (onder)

> Bijna nog zoals het oorspronkelijk was: gezamenlijke grasroken in de voortuinen, zonder afscheidingen en allemaal hetzelfde fietsenhekje.

> Een verrassende nieuwe vorm op de rand van Kerschoten. Opnieuw zijn er doorlopende grasvelden gemaakt. De haag zorgt voor een duidelijker grens tussen openbare ruimte en privétuin dan vroeger, die dan ook makkelijker gerespecteerd zal blijven.

> Een nog originele hoek, waarbij met verschillende lage beplantingsvakken de overgang tussen de openbare ruimte en de tuin is gemaakt.

> Een mooie nieuwe oplossing, waarbij ook met struiken in verschillende hoogtes de privacy van de achtertuin gegarandeerd wordt. Een compositie in groene tinten.

> De groene rand langs het huis is deels verdwenen. Bewoners hebben er met de beste wil bloeiende struiken ingezet, maar je blijft het 'echte' groen toch missen.

> De tuin is uitgebreid tot aan het trottoir en afgeschermd met schuttingen. Je mist de zachtheid zoals hierboven, die ook toegepast had kunnen worden.

> Hoogbouw als ruimtelijk uitroepteken: deze weg is belangrijk.

> De horizontale betonbalk is geel geverfd en iedereen deed mee. Door de zonwering en rolluiken wordt de doorgaande lijn helaas opgeknipt.

Het is daarom in Kerschoten continu zoeken naar hoe de woonwensen van nu zijn te combineren met de bijzondere opzet van de wijk. Dat hoeven geen tegenstrijdige zaken te zijn, zolang iedereen zich verantwoordelijk voelt voor het aanzien van de wijk en niet alleen voor zijn eigen uitzicht en privacy.

Het kwetsbaarste onderdeel in dat hele spel zijn de zijkanten van de woningrijen. Die zijn ontworpen als blinde gevels in een open grasveldje met lage struikvakken. Het groen dat ervoor staat, maakt dat de dichte gevel niet kaal en hard maar zachter overkomt. Dat is iets om zuinig op te zijn. De wijk zit vol met voorbeelden die laten zien dat meer privacy niet altijd

Hoge gebouwen als uitroeptekens

Kerschoten bestaat uit veel soorten woningen: voor elk wat wils. Naast rijwoningen zijn er lage flats met portieken, hogere galerijflats, woontorens in het park en éénlaagse seniorenwoningen. Al die woningen – hoog en laag, breed en smal – zijn bij elkaar geplaatst. Hoogbouw markeert betekenisvolle plekken. Zo staan er langs de Edisonlaan portiekflats die alleen al door hun hoogte de laan een stedelijk karakter geven. Het Mercatorplein wordt als centrum van de wijk door hogere bebouwing ondersteund, net zoals het verzorgingstehuis De Veenkamp de kruising van de Edisonlaan met de Koninginnelaan markeert. De hoogbouw is op te vatten als een stedenbouwkundig uitroepteken: deze plek is van belang voor de stad of voor de wijk! Die hoge gebouwen zijn belangrijk voor de ruimtewerking en identiteit van Kerschoten. En natuurlijk kan door woningen op elkaar te stapelen de grond eromheen voor iets anders gebruikt worden: groen bijvoorbeeld of parkeren.

Eenvoud in baksteen

In het plan Zuiderhoek zijn de woningen van baksteen. De enige uitzondering vormen de woontorens in het park, die niet alleen later gebouwd zijn maar nog later wit gestuukt zijn. De meeste woningen zijn eenvoudig vormgegeven, zonder enige opsmuck. De gevels zijn van baksteen, zonder veel reliëf. De rijtjes hebben een flauwe kap, een doorlopende betonbalk in de voorgevel en een doorlopende dakrand, waardoor elke woning opgaat in het langgerekte totaalbeeld van het rijtje.

Bij ingrepen aan de woning is het belangrijk daar rekening mee te houden. De woning maakt deel uit van een groter geheel. Dat vraagt om afstemming. Niet alleen met de kleurstelling en materialen van de buurwoning maar met het hele rijtje. Belangrijk is dat de doorlopende lijnen over het hele rijtje gelijk zijn qua kleur. Dat is meestal de daklijn en een betonrand tussen de beneden- en bovenverdieping. Zo'n lijn zorgt voor eenheid. Dat geldt ook voor de kleurstelling van de kozijnen, deuren en andere verticale elementen zoals regenpijpen en deurstijlen. Er ontstaat een geheel als ze binnen het hele rijtje dezelfde kleur hebben.

> Een typisch beeld: een stukje vooroorlogs lint tegenover een school uit de jaren vijftig. Samengebonden door de groene ruimte en het rustige wegprofiel.

> De horizontale galerijen bepalen het beeld. Door hun transparante ballustrade blijft de belijning rank en licht. De bomen breken het beeld.

> Hoge portiekflats tegenover lage bejaardenwoningen. Het geheel krijgt samenhang doordat dezelfde materialen en dezelfde helderoranje baksteen zijn gebruikt. Bijzonder detail zijn de betonnen balkonbakjes aan de portiekflats, die telkens op een andere manier aan de gevel hangen.

> De gewone rijwoningen (links) en de Appèlwoningen (rechts) passen door hun kleur en horizontale gerichtheid goed bij elkaar.

> Welke buurtje je ook ziet, er is in Kerschoten altijd samenhang in kleur en vorm. Soms zie je een groepje witte huisjes met een puntdak, dan weer blokken met een stevige bakstenen schil in dezelfde kleur.

Tip!

- ★ Laat betonbalken en dakranden als één lijn doorlopen.
- ★ Houd balkonhekken en gallerijhekken luchtig en transparant.
- ★ Houd kleuren en materialen binnen één rij of blok woningen altijd gelijk.
- ★ Zorg ervoor dat de zijkant van een rij woningen altijd wordt afgezoomd met opgaand groen.
- ★ Houd de doorlopende groenstroken aan de voorzijde van de woningen in stand.

> Het piepjonge groen van Kerschoten direct na aanleg. Pas nu zijn de bomen op volle sterkte en in staat om het toen bedachte stadsbeeld te dragen.

> Minder is meer: uiterst heldere en vooral royaal ogende openbare ruimtes. De wegen hebben tegenwicht door grote brede groenzones erlangs, waardoor de aandacht niet naar de verharding gaat, maar naar de bomen.

Bij de portiekflats verdienen andere details de aandacht. Een portiekflat bestaat uit een gemetseld frame van horizontale en verticale lijnen met daartussen balkons of gevelbeplating. De gevel is vaak al eens gewijzigd. Dit kan op zich wel, maar let op de subtiele details: leg de kozijnen iets terug in de gevel, houd het metselwerk in het zicht en zorg dat de gevelpanelen per blok hetzelfde zijn.

Bij de galerijflats domineren vooral de reling van de galerijen en de balkons. Probeer de luchtigheid van vooral transparante hekwerken uit de beginperiode terug te brengen door met transparante materialen te werken. Sprekende voorbeelden zijn de flats langs de Zwolseweg en in Sluisoord.

Openbare ruimte: minder is meer

Kerschoten is één van de eerste wijken in Apeldoorn waarvan de openbare ruimte inclusief alle overgangen tussen private en openbare ruimte onderdeel uitmaakten van een totaalontwerp. Bij de vormgeving van de openbare ruimte en de vormgeving van tuinranden is naar dezelfde ingetogen soberheid gestreefd als bij de architectuur van de woningen. Samen vormen ze een niet heel opvallende maar wel zorgvuldig ontworpen en subtiele eenheid.

Een basisrecept voor de openbare ruimte in Kerschoten is het klassieke straatprofiel met smalle trottoirs van tegels, klinkers in de rijbaan voor de woonstraten en asfalt voor de hoofdwegen. De straten lijken daardoor eenvoudig, maar zijn gevarieerd van opzet door de wisselende wegbreedtes en door de voetpaden die of langs de weg of los in het gras liggen.

De rijkdom en bijzonderheid van Kerschoten zitten in het groen. Nergens in Apeldoorn staan zoveel bomen solitair of in groepen in het gras en staan zoveel bijzondere boomsoorten bij elkaar. Door de ruime opzet konden de bomen volledig uitgroeien, waardoor ook vijftig jaar na de aanleg nog goed zichtbaar is hoe er met verschillende boomvormen is gewerkt. Slanke populieren naast een hoge flat accentueren de hoogte van het gebouw. Bomen met een ronde kroon voor brede gebouwen vormen een contrast. Nu de bomen volgroeid zijn, komt dit ontwerpelement maximaal tot zijn recht.

In Kerschoten is het dus zaak zuinig te zijn op het groen. Wordt een boom ziek, dan kan de opengevallen plek niet zomaar een gat blijven of er zomaar een andere soort worden geplant. Bij herplanten is het belangrijk om in ieder geval dezelfde boomvorm terug te brengen en te zoeken naar bomen met de juiste bladkleur en textuur ten opzichte van de andere bomen.

Tip!

- ★ Herstel de wegen met oude materialen, waardoor er geen lapwerk ontstaat tussen oud en nieuw.
- ★ Plant bij uitval altijd een boom terug van dezelfde vorm en grootte en bij voorkeur dezelfde soort.
- ★ Wees zuinig op de zeldzame beplantingscombinaties.

INTERMEZZO

> Park Kerschoten: het mooiste voorbeeld van minder is meer

> **Linksonder** Grote groene grasvelden met bomen worden begrensd door rijwoningen die als wanden werken voor het park.

> **Midden** De oeverrand van de vijver als ontwerpmiddel vol contrasten tussen harde muren en zachte grasoevers. Natuurlijk en zichtlijnen die worden aangezet of juist worden verborgen door beplanting.

> **Linksonder** Slim bedacht contrast met maar twee elementen (flat en boom): hoog-laag, hard-zacht, wit-groen, rond-vierkant, ...

> **Rechtsonder** Minder is meer: het originele beplantingsplan van het park van landschapontwerper Rob Boom uit 1967. Met maar vijf middelen (gras, struiken, losse bomen, water en het verloop van paden) is een prachtig park gemaakt.

Park Kerschoten is van de Apeldoornse parken het meest in samenhang met de bebouwing ontworpen. Niet door de bebouwing door het park te strooien, maar door de woningen zo rondom het park te plaatsen dat ze als wanden van het park gaan werken. Het park is ondanks zijn grootte en vertakkingen geen vormloos geheel maar een zorgvuldig afgebakende open ruimte midden in de wijk.

Landschapontwerper Rob Boom heeft het park eind jaren zestig ontworpen. De basis van het plan is van stedenbouwkundige David Zuiderhoek. Hij bedacht de typische vorm: een soort puzzelstuk met daarin drie vijverpartijen en een aantal woontorens. Boom was net als Zuiderhoek geïnspireerd door de moderne naoorlogse (landschaps)architectuur. Dat is terug te zien in het zoeken naar manieren om met zo min mogelijk middelen een contrastrijk geheel te creëren. Het park is een typisch voorbeeld van minder is meer.

Eén van die eenvoudige middelen was het 'bouwen' met groen. Door te spelen met dichte struikgroepen langs de vijver-

rand is het park niet in één keer te overzien. Dit maakt het park verrassender en ogenschijnlijk groter dan het is. Een ander middel voor een maximaal effect zijn de overgangen tussen water en groen. Op sommige plekken zijn dat grastaluds die de niervormige vijverrand versterken. Ter hoogte van de torenflats steken daar opeens hoekige muren in, die contrasteren met de zachte grasranden. De twee ontwerpmiddelen zorgen zo voor een contrastrijk geheel van hard versus zacht, steen versus gras, donker versus licht en cultureel versus natuurlijk.

De grootste kwaliteit van het park zit in het grote assortiment bomen. Het planten van zoveel mogelijk boomsoorten was voor de ontwerper geen doel op zich. Elke boom is bewust gekozen op zijn unieke kenmerken van hoogte, vorm, bladkleur en seizoenkleuren. Het park is dan ook een uitgekende compositie van boomsoorten die elkaar versterken. Hoge bomen komen hoger over als er kleinere bomen naast staan. Roodbladige soorten vallen extra op naast bomen met lichtgroene bladeren.

